

Чорна Тетяна Володимирівна

директор Наукової бібліотеки Національного університету

«Києво-Могилянська академія»

м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК БІБЛІОТЕКАРІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Бібліотеки завжди відігравали ключову роль у збереженні, поширенні та організації знань. Проте, в умовах цифрової трансформації бібліотечні функції значно розширилися, перетворюючи їх на центри наукової комунікації, розвитку освіти та інформаційної грамотності [2]. Сучасні бібліотекарі не є охоронцями книжкових фондів – вони виступають стратегічними партнерами у дослідницькій та освітній діяльності, забезпечуючи доступ до світових інформаційних ресурсів та створюючи власні. Динамічні зміни у сфері науки та освіти висувають нові вимоги до бібліотекарів закладів вищої освіти (ЗВО). Використання цифрових технологій, управління науковими даними, аналітика інформаційних потоків та підтримка відкритої науки формує новий професійний профіль бібліотекарів ЗВО. Однак, зростають і виклики: необхідність постійного навчання; боротьба зі стереотипами; обмежене фінансування; кадровий дефіцит.

Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НБ НаУКМА) активно впроваджує інноваційні підходи до розвитку бібліотечних послуг, забезпечуючи користувачів не лише друкованими ресурсами, а й потужними цифровими інструментами для досліджень. НБ НаУКМА розширила спектр своїх послуг, акцентуючи увагу на цифрових ресурсах, відкритій науці та розвитку інформаційної грамотності, управлінні дослідницькими даними та академічній доброчесності [5]. Попри всі труднощі, опанування сучасних технологій, співпраця з дослідницькою спільнотою, міжнародне партнерство та впровадження інноваційних сервісів дозволяють бібліотекарям НБ НаУКМА зміцнити свою роль у реалізації стратегічного розвитку університету. Саме тому питання професійного розвитку є важливим для сучасних бібліотек, адже їхня ефективність безпосередньо залежить від рівня підготовки та компетентності співробітників.

Зміни, що відбулися кілька років тому, кардинально трансформували роль бібліотекаря в академічному середовищі. Пандемія Covid-19, повномасштабне вторгнення росії, активні бойові дії стали потужним каталізаторами швидких змін, які вимагали від бібліотек негайної адаптації та інноваційного підходу до надання послуг [1]. Зі зростанням попиту на дистанційний доступ до інформації бібліотечні фахівці НБ НаУКМА були змушені швидко освоїти нові форми роботи, онлайн-платформи та цифрові ресурси, забезпечуючи безперервний доступ до наукової інформації для своїх користувачів. Бібліотекарі, які раніше були зосереджені на фізичному обслуговуванні, тепер стали важливими учасниками в галузі цифрових послуг, перетворюючи бібліотеку на важливий центр для онлайн-освіти та наукової комунікації. Слід також зазначити, що зміни, які відбулися в глобальному науковому середовищі, такі як зростання відкритого доступу та

відкритої науки, також істотно вплинули на роль бібліотекарів. Бібліотеки стали ключовими установами в підтримці доступу до наукових ресурсів, активно просуваючи принципи відкритого доступу, управління даними та безпеки наукової інформації тощо. Ці нові завдання вимагають від бібліотекарів не лише знань у галузі інформаційних технологій, але й глибокого розуміння сучасних наукових тенденцій, зокрема, принципів відкритої науки, управління дослідницькими даними та академічної комунікації. Таким чином, бібліотекарі перетворюються на активних учасників наукового процесу, допомагаючи дослідникам ефективно орієнтуватися в інформаційному середовищі.

Очевидно, що сучасний бібліотекар — це фахівець, який володіє широким спектром навичок та знань, необхідних для ефективної роботи в інформаційному середовищі. Технологічна грамотність стала основою професійної діяльності бібліотекарів, адже вони активно працюють з бібліотечно-інформаційними системами (АБІС) та використовують цифрові ресурси для задоволення потреб користувачів. Знання мультимедійних технологій допомагають створювати інтерактивні та привабливі навчальні матеріали, а розуміння принципів цифрової безпеки забезпечує захист даних та конфіденційність інформації. Крім того, сучасний бібліотекар швидко адаптується до змін, що відбуваються у світі інформаційних технологій, і має навички дистанційної роботи, що дозволяє йому надавати послуги незалежно від фізичного місцезнаходження бібліотекаря та користувача. Креативність та залученість у процеси бібліотечного управління сприяють ефективній командній роботі та формуванню психологічної стійкості в умовах швидких змін. Володіння англійською мовою та навички фандрайзингу також є важливими аспектами сучасної бібліотечної діяльності, адже вони допомагають залучати нові ресурси та забезпечувати доступ до міжнародних наукових інформаційних ресурсів.

Одним із прикладів зміни ролі бібліотекаря, згаданого вище, є впровадження посади консультанта з наукових комунікацій для факультету правничих наук у НБ НаУКМА, що демонструє зростаючу роль бібліотеки у підтримці дослідницької діяльності. Ця ініціатива спрямована на посилення публікаційної активності викладачів, дослідників та аспірантів, допомагаючи їм ефективно орієнтуватися в наукових комунікаціях, створювати й підтримувати дослідницькі профілі, верифікувати публікації та формувати стратегії наукового зростання. Цей консультант координує процес подання наукових статей, здійснює моніторинг наукометричних показників та сприяє формуванню наукових профілів викладачів факультету на сайті бібліотеки. Одним із ключових аспектів його роботи є верифікація та систематизація списків публікацій українською та англійською мовами, що є основою для точного відображення академічних досягнень у міжнародних наукових базах. Завдяки цій ініціативі НБ НаУКМА зміцнює свою роль як інформаційно-аналітичний центр, який не лише надає доступ до ресурсів, а й активно сприяє розвитку наукової комунікації та інтеграції дослідників НаУКМА у світовий науковий простір.

Загальновідомо, що бібліотекарі в сучасних умовах стикаються з численними викликами. Плинність кадрів, а з початком повномасштабного вторгнення — відтік фахівців за кордон, створюють значні труднощі у збереженні професійного потенціалу. Крім того, бібліотеки стикаються з браком спеціалізованих кадрів, що ускладнює впровадження новітніх інформаційних технологій та розвиток інноваційних послуг.

Опанування цифрових інструментів та необхідність безперервного навчання стали обов'язковими умовами для ефективної роботи у новій реальності. Вільне володіння англійською мовою також є важливим фактором, адже доступ до міжнародних наукових ресурсів, участь у грантових програмах і співпраця з міжнародними організаціями вимагають знання мови. Додатково, обмежене фінансування залишається постійним викликом, що впливає на модернізацію бібліотек та підвищення кваліфікації персоналу [4].

Попри всі труднощі, сучасні виклики відкривають перед бібліотекарями нові можливості для професійного зростання та самореалізації. За нашим переконанням, безперервний професійний розвиток є ключовим елементом діяльності бібліотекарів. Однак, цей процес вимагає актуалізації змісту бібліотечної освіти, розвитку професійних компетенцій та залученості бібліотекарів у міжнародні проєкти. Важливою складовою є співпраця на різних рівнях, що сприяє обміну досвідом та кращими практиками серед фахівців. Об'єднання професійної спільноти дозволяє створювати мережі підтримки, які допомагають бібліотекарям адаптуватися до швидко змінюваного інформаційного середовища та впроваджувати інноваційні рішення у своїй роботі. Таким чином, безперервний професійний розвиток не лише підвищує якість бібліотечних послуг, а й зміцнює роль бібліотек як важливих центрів знань і культури у суспільстві.

Відтак, можна впевнено стверджувати, що існують перспективи професійного розвитку бібліотекарів, які відкривають нові можливості для підвищення їхньої кваліфікації та ефективності в роботі [3]. Кожній науковій бібліотеці ЗВО слід звернути увагу на створення стратегічної програми розвитку професійних компетенцій, яка забезпечить чітке визначення ключових навичок і знань, необхідних для успішної діяльності бібліотекарів. Така програма повинна враховувати сучасні вимоги до бібліотечної професії, зокрема, опанування нових технологій, цифрових та мультимедійних інструментів, а також розвиток навичок комунікації і співпраці з користувачами та партнерами. Важливим також є залучення бібліотечних фахівців до безперервного навчання і професійного розвитку через участь у тренінгах, семінарах та міжнародних проєктах. Крім того, стратегічна програма повинна включати елементи управління змінами, що дозволить бібліотекам адаптуватися до нових викликів та потреб у цифрову епоху. Зосередившись на цих аспектах, наукові бібліотеки зможуть зміцнити свої позиції в академічному середовищі та ефективно підтримувати дослідницьку діяльність викладачів і студентів.

В умовах цифрової трансформації бібліотеки стають не лише центрами знань, а й платформами для освітніх, дослідницьких та комунікаційних ініціатив. Інноваційні підходи до роботи, міжнародна співпраця, розвиток цифрових навичок і гнучкість у навчанні дають бібліотечним фахівцям шанс не лише зберегти свою роль у суспільстві, а й значно її розширити. Відповідаючи на нові потреби користувачів, бібліотекарі можуть стати провідниками змін, сприяючи розвитку науки, освіти та культури навіть у найскладніші часи.

Джерела:

1. Hoving, S. Evolving roles of academic librarians adapting to change and new technologies // Springer Nature Blog. 2025.

URL: <https://www.springernature.com/gp/librarians/the-link/technology-blogpost/academic-libraries-adapting-change/27738546>

2. Sandhu G. The Role of Academic Libraries in the Digital Transformation of the Universities // 5th International Symposium on Emerging Trends and Technologies in Libraries and Information Services (ETTLIS), 2018. Noida, India, 2018. P. 292-296. doi: www.doi.org/10.1109/ETTLIS.2018.8485258

3. Мацей О. Роль професійної освіти та самоосвіти в адаптації сучасного бібліотекаря до викликів цифрової епохи [Електронний ресурс] / О. Мацей, С. Молчанова // Бібліотеки в сучасному світі науки та культури : зб. наук. пр. II Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., м. Хмельницький–м. Кам'янець-Подільський, 16 трав. 2024 р. Кам'янець-Подільський, 2024. С. 74–82. URL: <http://188.190.33.55:7980/jspui/handle/123456789/13408>

4. Сокур О. Становлення системи підвищення кваліфікації бібліотекарів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського / О. Сокур, О. Клименко // Бібліотечний вісник. 2024. № 3. С. 64-78. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004929>

5. Чуканова С.О. Самопідготовка бібліотечних фахівців до проведення управління даними досліджень: практика обробки даних для довготривалого збереження / Чуканова Світлана Олександрівна // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали Шостої міжнародної наукової конференції, 18-20 травня 2023 р. / [редкол.: Бачинська Н. А. та ін. ; упоряд.: З. М. Сverdлик, М. М. Цілина] ; Київський національний університет культури і мистецтв [та ін.]. Київ, 2023. С. 303-305. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/25341>

УДК 027(477):004.7

Сошинська Ярослава Євгенівна

кандидат історичних наук, доцент,

виконавча директорка ВГО Українська бібліотечна асоціація

м. Київ, Україна

БІБЛІОТЕКАРІ У РОЗБУДОВІ ЦИФРОВОЇ УКРАЇНИ: ДІЯЛЬНІСТЬ ХАБІВ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ

Цифрові навички – це не лише про комп'ютер, планшет чи смартфон. В умовах воєнного стану – це важливі й необхідні засоби для виживання, адаптації та руху вперед. Підвищення рівня цифрової грамотності є однією з ключових умов для стійкості нашого суспільства, спроможної економіки та збереження демократії під час війни, а ще – це важливе підґрунтя нашого післявоєнного відновлення.

Можемо виокремити важливі переваги, які нам надають базовий та «просунутий» рівні цифрової грамотності:

- 1) доступ до інформації та протидія дезінформації;
- 2) підвищення рівня особистої та колективної безпеки;
- 3) користування державними і гуманітарними послугами та сервісами;
- 4) ширші можливості для освіти, самоосвіти, перекваліфікації та працевлаштування;
- 5) нові канали комунікації та соціального залучення;